

A SMIRNOVAS

NACIJOS PSICHINĖ SANDARA

Pastaraisiais metais nacionalinių santykių tyrinėtojų tarpe kilo teorinių nesutarimų ir ginčų dėl nacijos psichinės sandaros. Vieni kategoriškai teigia, kad tokios sandaros nesą. „Dar niekam,— rašo P. Rogaciovas ir M. Sverdlinas,— nėra pavykę atskleisti, kuo iš esmės skiriasi nuo kitų pagal savo „psichinę sandarą“, „nacionalinį charakterį“ išsivysčiusios nacijos; o tai, šiaip ar taip, ir sukelia abejonių, ar galima šias kategorijas laikyti pagrindiniais nacijos požymiais“¹. Kiti besąlygiškai įsitikinę, jog negali būti nacijos, kuri neturėtų savo psichinės sandaros.

Kad išsiaiškintume šių prieštaravimų esmę ir pareikštume dėl jų savo nuomonę, pateiksime keletą „psichinės sandaros“ apibrėžimų, kurie duoti tarybinių tyrinėtojų.

Tapatindamas „nacijos psichinės sandaros“ ir „nacionalinio charakterio“ sąvokas, A. Mordinovas rašo: „„Nacionaliniu charakteriu“ reikia laikyti kurios nors tautos atstovams būdingas istoriškai susidariusias tipišką elgesio įvairiomis gyvenimo aplinkybėmis formas, tipišką jų gamtos ir visuomenės gyvenimo reiškinių suvokimo bei įprastinės reakcijos į tuos reiškinius formas, tai tautai būdingų etinių ir estetinių vaizdinių, įpročių ir tradicijų savitumą“². Panašų apibrėžimą formuluoja S. Arutiunianas: „Nacijos psichinė sandara — tai savotiškas jausmų ir emocijų, mąstymo būdo ir veiksmy koloritas, pastovūs nacionaliniai įpročių ir tradicijų bruožai, susiformavę veikiant materialinio gyvenimo sąlygoms, tos nacijos vystymosi istorinio kelio ypatu-

¹ П. М. Рогачев, М. А. Свердлин, Понятие нации и некоторые аспекты национального вопроса в современную эпоху.— В кн.: Ленинский этап в развитии научного коммунизма, Киев, 1969, стр. 213.

² А. Е. Мординов, О социалистическом содержании и национальной форме советской культуры, М., 1959, стр. 277.

mams, ir sudarantys jos nacionalinės kultūros ir buities specifiką”³. „Nacijos psichinė sandara,— rašo E. Bagramovas,— tai savitų nacijos gyvenimo sąlygų atspindys jos atstovų psichikoje, visuma tautos dvasinio gyvenimo ypatumų, kurie išryškėja kultūros nacionaliniuose ypatumuose, įvairiose tautos gyvenimo, darbo, buities srityse”⁴. M. Rosenka nacijos psichinę sandarą apibūdina kaip „visumą tautos dvasinio gyvenimo ypatumų, kurie yra natūralių istorinių, ekonominių, politinių bei kultūrinių nacijos gyvenimo sąlygų savitumo atspindys ir kurie vystosi, toms sąlygoms kintant”⁵.

Galima būtų pacituoti ir kitų autorių duotus psichinės sandaros apibrėžimus, tačiau jie, kaip ir aukščiau mūsų pateiktieji apibrėžimai, vienas nuo kito skiriasi tik išdėstymo forma ir detalizavimo laipsniu. Jie visi turi ir privalumų, ir trūkumų, kuriuos sumaniai panaudoja jų kritikai.

Bendra teigiama visų tų apibrėžimų savybė yra materialus jų pobūdis. Visi autoriai pabrėžia, jog nacijos psichinė sandara yra socialinio jos gyvenimo atspindys, o ne kokios nors „objektyvios dvasios“, ypatingos „nacionalinės sielos“, kažko įgimto, paveldimo apraiška.

Tačiau, kaip matyti iš pateiktų apibrėžimų, autoriai nacijos psichinę sandarą nagrinėja kaip atspindį to, kas vienos nacijos socialinį gyvenimą *skiria* nuo kitos nacijos, būtent: „savitų nacijos gyvenimo sąlygų“ (E. Bagramovas), „natūralių istorinių, ekonominių, politinių bei kultūrinių nacijos gyvenimo sąlygų savitumo“ (M. Rosenka), tam tikros „nacijos vystymosi istorinio kelio ypatumų“ (S. Arutiunianus) atspindį. Todėl visiškai suprantama, kad, kalbėdami apie nacijos psichinę sandarą, jie apsiriboja tik tais bruožais, kurie vieną naciją skiria nuo kitos, įjungia į ją tik „savotišką jausmų ir emocijų, mąstymo būdo ir veiksmų koloritą, pastovius nacionalinius įpročių ir tradicijų bruožus“ (S. Arutiunianus), „etinių ir estetinių vaizdinių savitumą“ (A. Mordinovas), „tautos dvasinio gyvenimo ypatumų visumą“ (E. Bagramovas ir M. Rosenka).

Taip nagrinėdami šį klausimą, tyrinėtojai atsiduria aklavietėje. Nacijos psichinė sandara iš tikrųjų tampa „neapčiuopiama“, nes tie ypatumai, kuriais apibūdinama vienų ar kitų nacijų psichinė sandara, nesudaro darnios sistemos. Be to, panašių bruožų turi ir kitos nacijos. Vaizdingai apie tuos sunkumus kalba „nacionalinio charakterio“, kaip „psichinės sandaros“ sudėtinės dalies, tyrinėtojas P. Skosyrevas: „Ko-

³ С. М. Арутюнян, Нация и ее психический склад, Краснодар, 1966, стр. 31.

⁴ Э. А. Баграмов, Национальный вопрос и буржуазная идеология, М., 1966, стр. 91.

⁵ М. Н. Росенко, Строительство коммунизма в СССР и закономерности развития социалистических наций, Л., 1968, стр. 127.

kiais žodžiais būtų galima nusakyti rusų nacionalinį charakterį? Staigus, karštas; geraširdis, nuoširdus, drąsus, ūmus, plačių polėkių, tiesus?.. Į visus šiuos teigiamus ir neigiamus epitetus turi teisę pretenduoti visos tautos. Argi ukrainiečiai ne tokie drąsūs ir geraširdžiai, kaip rusai? Mėnimas ukrainiečių polinkis į humorą. Tačiau kas nepripažins rusų arba kazachų, turkmėnų polinkio į humorą?.. Tokiu būdu gali išeikvoti visą savo išmonę bei išradingumą, o tiksliai ir neapibūdinsi nei rusų, nei gruzinų, nei ukrainiečio, nei kazacho, nei turkmėno, nei daugelio kitų brclliškų tautų, vienos žmonių šeimos vaikų, nacionalinio charakterio“⁶.

Daugelio tyrinėtojų metodologinė klaida yra ta, kad nacijos psichinę sandarą jie apriboja vien tik nacionaliniais, savitais, specifiniais bruožais, tuo, kas vieną naciją skiria nuo kitos, tai yra, suabsoliutina nacionalinius savitus bruožus, atitraukia juos nuo bendrųjų požymių, ignoruoja ypatingybės ir bendrybės dialektiką, pamiršta, jog kiekvienas pavienis reiškinys yra ypatingybės ir bendrybės vienybė. Metafiziškai šią problemą sprendžia ir tie tyrinėtojai, kurie, teisingai pažymėję, jog nacionalinės psichologijos ypatumai nesudaro nacijos vientisos psichinės sandaros, bet, šiuo remdamiesi, nepripažįsta nacijos psichinės sandaros, kaip tokios, atsisako vartoti kategoriją „nacijos psichinė sandara“.

Realioje tikrovėje bet kurios nacijos gyvenimas turi bendrą su kitomis nacijomis bruožų, vystosi pagal visuotinius sociologinius dėsnius. Todėl „tokios pat sąlygos, toks pat priešingumas, tokie pat interesai,— rašė K. Marksas ir F. Engelsas,— turėjo, apskritai paėmus, visur sukurti ir tokius pat papročius“⁷. Kitaip tariant, nacijos negali neturėti bendrų psichinės sandaros bruožų, kurie yra nacijų socialinio gyvenimo visuotinių bruožų atspindėjimo rezultatas. Aišku, jog tokie bruožai, kaip darbštumas, atkaklumas, drąsumas ir pan., yra visuotini bet kurios nacijos psichinei sandarai, todėl mėginimai jais apibūdinti tai, kuo vienos nacijos psichinė sandara skiriasi nuo kitos, iškelia visai teisingą reikalavimą nurodyti tokią naciją, kuri neturėtų tų bruožų.

Kiekvienos nacijos socialinio gyvenimo vystymasis turi ir specifinių ypatumų, kurie atsispindi nacijų psichikoje, suteikia savitumą jų psichinei sandarai. Tačiau tie ypatumai nesudaro nacijos visos psichinės sandaros, o tėra tik sudėtinė jos dalis. Kiekvienos konkrečios nacijos psichinė sandara yra *bendrybės* (internacionalaus) ir *ypatingybės* (nacionalaus, specifinio) dialektinė vienybė. Vadinasi, nacijos psichinės sandaros tyrinėjime negalima apsiriboti vien tik jos ypatumų, to, kas skiria nacijas, nagrinėjimu, tačiau, analizuojant bendrus, internacionalinius bruožus, negalima apeiti ir savitų ypatybių. Kitaip tariant, šio

⁶ П. Скоцырев, Наследство и поиски, М., 1961, стр. 18.

⁷ К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. 3, М., 1953, стр. 53.

klausimo tyrinėjimas nesuderinamas nei su nacionaliniu nihilizmu, nei su nacionaliniu ribotumu. Šitai traktuojant kategoriją „nacijos psichinė sandara“, galima panagrinti ir nacijų psichologiją. Tam reikėtų skirti daugiau dėmesio, nes, kaip pažymėjo V. Leninas, psichologija yra „ypač svarbi nacionaliniu klausimu“⁸.

Bendrybės ir ypatingybės savitarpio ryšys nacijų psichinėje sandaroje išskyla įvairiais aspektais. Visų pirma tai, kad nacija turi psichinę sandarą, nerodo, jog visi tos nacijos atstovai turi turėti visiškai vienus bruožus, kad visų nacijos atstovų psichika yra unifikuota. Nacionalinės psichinės sandaros bendrieji bruožai įvairiomis formomis atsispindi atskirų nacijos atstovų individualioje psichikoje, įvairiai derinasi su klasiniais, profesiniais, amžiaus, lyties ir kitais psichologiniais bruožais, yra papildomi individualių psichinių ypatumų. Ši aplinkybė apsunkina nacijos psichinės sandaros tyrinėjimą ir padeda atsirasti teiginiams apie jos „neapčiuopiamumą“.

Tačiau tokie teiginiai yra perdėti. Nacijos psichinės sandaros tyrinėjimo sunkumai nerodo, kad jos nėra galima pažinti. Nacijos psichinė sandara jungia bendruosius, tipiškus visos nacijos individų psichikos bruožus. Todėl jos požymiai labiausiai koncentruotai išryškėja visose nacijos dvasinio gyvenimo srityse — liaudies papročiuose ir tradicijose, nacionalinėje meninėje kūryboje — folklore, liaudies dainose, šokiuose, vaizduojamajame mene, profesionaliame mene, butyje ir t. t. — visoje įvairiapusiškoje nacionalinėje kultūroje.

Rusų literatūros klasikas N. Gogolis taip rašė apie nacionalinių šokių specifikos ir įvairumo priežastis: „Jį [nacionalinį šokį. — A. S.] pagimde tautos charakteris, jos gyvenimo ir darbo būdas. Tauta, kurios gyvenimas buvo kupinas išdidumo ir kovos, tokį pat išdidumą rodo savo šokyje; nerūpestingos ir laisvos tautos šokuose atsispindi tokia pat begalinė laisvė ir poetinis džiugesys; karšto klimato tauta įkūnijo savo liaudies šokyje tokią pat palaimą, aistrą ir pavydą“⁹. Lietuvių nacionaliniai šokiai atspindi lietuvių nacijos psichinę sandarą, nacionalinį charakterį.

Analizuodami lietuvių liaudies šokius, J. Lingys, Z. Slaviūnas ir V. Jakelaitis nurodo tokius specifinius jų bruožus: šokiai ir žaidimai atliekami kolektyviai, reta solinių numerių: nėra šokių, kur atlikėjai paeiliui šoktų kurį nors numerį, kaip rusų ir ukrainiečių šokuose; lietuvių šokiai palyginti turtingi judesių (daugiau kaip 30 skirtingų žingsnių), gausu jų figūrų; kojų judesiai švelnūs, lengvi, neaukšti, nekampuoti, trepsėjimai nesmarkūs, netankūs, nėra pritūpimų, šuolių nedaug

⁸ V. I. Leninas, Raštai, t. 19, V., 1953, p. 464.

⁹ Н. В. Гоголь, Собрание сочинений, т. 6, М., 1959, стр. 117.

ir juos atlieka tik vyrai; įvairūs rankų judesiai yra viena pagrindinių priemonių šokio turiniui, jo charakteriui, nacionaliniam koloritui atvaizduoti; šokio piešinio ir struktūros, atlikėjų judesių, šokių muzikos simetrija; šokių tempai įvairūs, tačiau, palyginti su kitų TSRS tautų šokiais, vidutiniai, ir kt.¹⁰

Kaip matyti iš šio apibūdinimo, daugelis specifinių lietuviškų šokių bruožų turi sąlyginį pobūdį, juos išskirti ir apibrėžti galima tik palyginant su atitinkamais kitų tautų šokių bruožais. Kiekvienas tų bruožų vienokia ar kitokia forma būdingas ir kitų tautų šokiams, tačiau tam tikras konkretus jų derinys, sistema yra specifiniai kaip tik lietuvių nacijos šokiams, jiems suteikia nacionalinį koloritą, nacionalinį nepakartojamumą, specifine forma atspindi lietuvių nacijos psichinę sandarą. Matyt, teisus I. Konas, kuris teigia, kad „nacijos charakterio ypatumų struktūra yra unikali, bet visi šią struktūrą sudarantys elementai yra bendri“¹¹. Tai, mūsų nuomone, pasakytina ir apie bendrųjų (internacionalinių) ir specifinių (savitų, nacionalinių) bruožų suderinimą tiek nacionalinėje kultūroje (pavyzdžiui, šokuose), tiek ir nacijos psichinėje sandaroje, kuri specifiškai atspindi kultūroje.

Nacijos psichinės sandaros tyrinėjimą labai apsunkina ir tai, kad ji nėra kokia nors pastovi, visam laikui duota sistema, kurią protėviai nepakitusių perduoda palikuonims. Nėra visiems laikams vienodos lietuvių, rusų, ukrainiečių, latvių arba kokios nors kitos nacijos psichinės sandaros. Būdamą nacijos socialinio gyvenimo atspindys, psichinė sandara įsiurbia visus jo pakitimus. Todėl nacijos psichinę sandarą, kaip ir bet kurį kitą socialinį reiškinį, reikia nagrinėti konkrečiai, istoriškai. Negalima išnagrinėti vienos arba kitos nacijos psichinės sandaros apskritai, nes jos iš tikrųjų nėra. Ją analizuoti galima tik *tam tikru* istorinio vystymosi laikotarpiu, *konkrečiomis* istorinėmis sąlygomis.

Žinoma, nacijos psichinė sandara, kaip ir bet kuris dvasinio gyvenimo reiškinys, gali būti perimama, turėti tam tikrą patvarumą. Ją įtvirtina papročiai ir tradicijos, turtinga nacionalinė kultūra. Todėl nacijos psichinės sandaros kitimas gali atsilikti nuo dinamiškai besivystančio savo socialinio gyvenimo, kurio pakitimus ji atspindi per esamų nacionalinės kultūros ypatumų prizmę. Tačiau tai nepašalina neišvengiamo laipsniško nacijos psichinės sandaros kitimo.

Nagrinėdami psichinę sandarą kaip „charakterinių ypatumų struktūrą“, pastebėsime, kad ji kinta šitaip: pirma, tobulėja tos struktūros

¹⁰ Зг. Ю. Лингис, Э. Славюнас, В. Якелайтис, Литовские народные танцы, В., 1953. стр. 9—14.

¹¹ И. С. Кон, Национальный характер — миф или действительность? — «Иностранная литература», 1968, № 9, стр. 223.

sudėtiniai elementai; antra, į ją įsijungia nauji elementai, atsiradę veikiant naujoms socialinėms sąlygoms (sukurtoms tam tikros nacijos arba paimtoms iš kitų nacijų); trečia, išnyksta tam tikri elementai, daugiau nebeatitinkantys naujų gyvenimo sąlygų; ketvirta, keičiasi jos sudėtinių elementų savitarpio ryšių pobūdis ir formos.

Visi šie psichinės sandaros pakitimai sąlygoja visoms nacijoms visuotinių bruožų atsiradimą; tačiau tai nepaneigia specifinių jos ypatumų, nes nacijai visuomet būdingas, nors ir pasikeitęs, bet savitas psichinės sandaros sudėtinių elementų derinys.

Tie pakitimai atsispindi ir yra įtvirtinami nacionalinėje kultūroje. Pavyzdžiui, lietuvių nacijos socialinio gyvenimo naujos, socialistinės sąlygos, platus kultūrinis bendravimas su kitomis socialistinėmis nacijomis, susipažinimas su jų liaudies šokiais veikia ir senųjų, ir naujųjų lietuviškų šokių atlikimą. Spartėja lietuvių liaudies šokių tempas, darosi turtingesni jos šokio elementai — žingsniai, figūros, šokio kompozicija, įvedama solinių numerių, pritarimas dainomis. Visa tai atspindi lietuvių nacijos psichinės sandaros pakitimus, bet neužgožia jos nacionalinės specifikos, daro lietuvių liaudies šokius įvairesnius, turtingesnius, palengvina juos suprasti kitoms mūsų šalies nacijoms, padeda abipusiškai praturtinti šokių meną.

Ypač labai nacijų psichinė sandara pakinta tuomet, kai buržuazinės nacijos persiformuoja į socialistines nacijas. Todėl kai kurie tyrinėtojai tvirtina, kad negalima kalbėti apie buržuazinių nacijų psichinę sandarą, kad psichinės sandaros arba nacionalinio charakterio bendrumą gali turėti tik socialistinės nacijos¹².

Tokių teiginių autoriai teisingai pažymi, kad buržuazinių nacijų buržuazijai ir proletariatui būdingi ryškūs klasinės psichologijos skirtumai. Remdamiesi žinomu V. Lenino teiginiu, jog kiekvienoje šiuolaikinėje nacijoje yra dvi nacijos, o kiekvienoje nacionalinėje kultūroje — dvi nacionalinės kultūros¹³, jie tvirtina, kad antagonistinės klasės negali turėti vieningos nacionalinės psichinės sandaros.

Pirma, V. Lenino teiginio, jog „yra dvi nacijos kiekvienoje šiuolaikinėje nacijoje“¹⁴, negalima suprasti pažodžiui, tai yra, kaip neigimą nacijų, kurias sudaro antagonistinės klasės. V. Leninas tik pabrėžia, kad, nagrinėjant buržuazinės visuomenės nacijas, negalima pamiršti, jog jos sudaro prieštarinę bendriją, kad, be nacionalinių ryšių, negalima nepastebėti ir gilių, antagonistinių klasinių prieštaravimų.

¹² Зг. С. Т. Калтахчян, К вопросу о понятии «нация». — «Вопросы истории», 1966, № 6, стр. 38.

¹³ V. I. Leninas, Raštai, t. 20, V., 1953, p. 16.

¹⁴ Ten pat.

Antra, V. Lenino teiginys, kad yra „dvi nacionalinės kultūros kiekvienoje nacionalinėje kultūroje“¹⁵, pabrėžia principinį klasinio kultūros turinio priešingumą, bet nepaneigia to, kad šios kultūros yra „nacionalinės kultūros“, kitaip tariant, buržuazinių nacijų nacionalinė kultūra klasiniu požiūriu turi prieštarinę pobūdį.

Trečia, klasiniai nacijos psichologijos skirtumai nepaneigia, kad buržuazinės visuomenės nacijos turi psichinę sandarą; jie tik apibūdina klasinę antagonistinę jos turinį, rodo skirtingas klases jos apraiškos formas.

Naivu yra manyti, kad nacija, jos nacionalinė kultūra, psichinė sandara buržuazinės visuomenės sąlygomis gali būti neprieštaringos. Tačiau klasiniai prieštaravimai, kurie daro didžiulę įtaką nacionaliniams santykiams, nepaneigia tam tikro kultūros ir psichinės sandaros žmonių nacionalinio bendrumo. Todėl F. Engelsas, pastebėjęs, kad Anglijoje „darbininkai kalba kitokia tarme, turi kitokias idėjas ir sąvokas, kitokius papročius ir dorovės principus, kitokią religiją ir politiką, negu buržuazija. Tai dvi visiškai skirtingos tautos“¹⁶, kartu pabrėžė, jog tik ryšiai su kitomis nacijomis „paįvairina per daug monotonišką nacionalinio charakterio vienodumą“¹⁷, o K. Marksas, apibūdindamas perimamumo ryšį nacijų vystymesi, pereinant iš kapitalizmo į socializmą, nurodė, kad „nacijos vienybė turėjo būti ne panaikinta, bet, priešingai, suorganizuota, remiantis komunos santvarka“¹⁸.

Buržuazinė nacija, kaip klasinė antagonistinė bendrija, turi klasiniu požiūriu prieštarinę psichinę sandarą, kuri atspindi dialektinę nacionalinės psichologijos išraiškos klasinių formų vienybę. Aišku, jog nacionalinės psichologijos išraiškos formos įvairiose klasėse nėra lygiavertės. Įvairiais nacijos išsivystymo etapais jose atsispindi skirtingas atgyvenusių ir naujų, pažangių broožų tarpusavio santykis, bet nacijos psichinę sandarą sudaro tų broožų visuma.

Buržuazinės nacijos sąlygomis tipiškiausi nacijos psichinės sandaros broožai, turintys svarbią reikšmę tolesniam pažangiam nacijos vystymuisi, yra būdingi pažangiausiai jos klasei — proletariatui. Šiuolaikinėmis sąlygomis būdamas visuomeninės pažangos reiškęjas, proletariatas atstovauja visos nacijos interesams, jo turima nacionalinių vertybių sistema svarbi visai nacijai. Proletariato nacionalinės psichologijos broožai sudaro socialistinių nacijų psichinės sandaros pagrindą.

Tik socializmo nacijos tampa nacijomis tikrąja šio žodžio prasme, tai yra, socialinėmis-etinėmis bendrijomis, kurios nėra suskaldytos kla-

¹⁵ Ten pat ir V. I. Leninas, Raštai, t. 19, V., 1953, p. 501, 509; t. 20, p. 6—10, 266, 268.

¹⁶ F. Engelsas, Darbininkų klasės padėtis Anglijoje, V., 1961, p. 129.

¹⁷ K. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. 16, М., 1960, стр. 161.

¹⁸ K. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. 17., М., 1960, стр. 344.

sinių antagonizmų į „dvi nacijas“, o yra sutvirtintos visų jas sudarančių socialinių grupių socialinės, ekonominės, politinės ir dvasinės vienybės. Tik socializmo sąlygomis nacijos psichinė sandara tampa vieninga, bendra visai nacijai, netenka klasinio antagonizmo išraiškos formų, nors prieštaravimų būna. Socialistinės nacijos psichinė sandara skirtingai atsispindi įvairiose savo socialinėse grupėse. Socialistinės nacijos vystymosi procese sprendžiami prieštaravimai, kurie susidaro tarp naujų, socialistinių gyvenimo sąlygų sukurtų nacionalinės psichologijos bruožų ir įvairių atgyvenų. Tačiau tie prieštaravimai, palyginti su buržuazinių nacijų prieštaravimais, yra visiškai kitokio pobūdžio. Socializmo sąlygomis į pirmą vietą išskyla ne socialistines nacijas sudarančių socialinių grupių skirtumai, o esminių, pagrindinių nacijos interesų, sąlygojančių tų grupių socialinę, politinę ir dvasinę vienybę, bendrumas.

Socializmas, panaikinęs klasinę ir nacionalinę priespaudą, pašalino visas kliūtis internacionaliniam suartėjimui, sukūrė visoms socialistinėms nacijoms bendrus bruožus. TSKP Programoje pažymėta: „<...> tarybinių žmonių sąmonėje susiformavo bendri dvasinio veido bruožai, sąlygojami naujo visuomeninių santykių tipo ir įkūnijantieji geriausias TSRS tautų tradicijas“¹⁹. Visų mūsų šalies socialistinių nacijų psichinei sandarai būdingi tokie bruožai, kaip kolektyvizmas, internacionalizmas, humanizmas, optimizmas ir kt. Kiekvienos socialistinės nacijos psichinė sandara, būdama nacijos narių psichologinių santykių, veiksmų, poelgių sistema, atspindi jų jausmus, valią, emocijas, moralines, etnines savybes, įgavusias socialistinį turinį, nukreipia visų tarybinių žmonių veiklą į bendrą tikslą — komunistinės visuomenės sukūrimą. Tie bendrieji bruožai, nors ir specifinėmis nacionalinėmis formomis, atsispindi visuotinėse tarybinėse darbo ir revoliucinėse tradicijose, nacionalinėje savo forma ir socialistinėje savo turiniu kultūroje. Nacijų psichinės sandaros bendrųjų bruožų gausėjimas palengvina socialistinių nacijų kultūrinio suartėjimo procesą, stimuliuojantį nacionalinių kultūrų turtėjimą, o tai savo ruožtu skatina jų psichinės sandaros bendrųjų bruožų gausėjimą. Socialistinių nacijų psichinės sandaros suartėjimas ir tarpusavio praturtėjimas — tai sudėtinė įvairiapusiško jų suartėjimo proceso dalis, kuriant komunizmą.

¹⁹ TSKP XXII suvažiavimo medžiaga, V., 1962, p. 353.